

ЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКОТО
ОБРАЗОВАНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ В БЪЛГАРИЯ
EUROPEAN INTEGRATION AND STUDENTS' ECONOMICS
EDUCATION IN BULGARIA

Димитър Аркадиев
Dimitar Arkadiev

Сб. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ УНИВЕРСИТЕТИТЕ И НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ ПО ПЪТЯ НА ИНТЕГРАЦИЯ С ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ, ГАБРОВО,
2000, с. 55-59.

**ЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКОТО
ОБРАЗОВАНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ В БЪЛГАРИЯ
EUROPEAN INTEGRATION AND STUDENTS' ECONOMICS
EDUCATION IN BULGARIA**

Димитър Аркадиев

*Тракийски университет - гр.Стара Загора, 6000, Студентски град,
e-mail: dark@af.uni-sz.bg*

Impact of European integration on students' economics education in Bulgaria has been discussed. The system in two universities - Wye College, University of London (England) and Thracian University (Bulgaria) are compared. There are many similar moments between them in the area of their activities. The structure of learning programs, sources of financial support, students' fees, grants (academic costs, maintenance costs), access funds are discussed, too. Some suggestions about possibilities non-governmental organizations support of universities in Bulgaria are made.

integration, economics education, financial support, non-governmental organizations

В края на 1999 г. България получи покана за преговори за членство в Европейския съюз. Както е известно, една от първите теми, по която се водят преговорите, е за образованието. Очаква се, че тя ще бъде най-лесна за приключване.

Интеграцията на България с Европейския съюз в областта на висшето образование практически започва още в началото на 90-те години, непосредствено след започналите промени в социално-икономическата ориентация на страната. Първите контакти са осъществени в областта на икономическото висше образование, тъй като промените в икономиката са най-драстични. Нуждата от подготвени кадри върху принципите и изискванията на пазарната икономика е от голямо значение за бъдещето развитие на страната и интеграцията ѝ със западноевропейските държави.

Голяма роля за тези контакти изиграват различни образователни програми на Европейския съюз (като ТЕМПУС например), а също и програми, финансирани чрез различни правителствени и други фондове от отделните западноевропейски страни.

Целта на настоящето изложение е да се проследят възможностите за уеднаквяване на съществуващите образователни системи по икономически специалности. При това да се отчетат различията в условията, традициите, постиженията в това отношение на отделните страни.

Тези възможности ще бъдат обсъдени чрез сравнение на съществуващото състояние в две сходни висши училища - по едно от западноевропейска държава и от България. Първото от тях е колеж към Лондонския университет - Великобритания, намиращо се в графство Кент (Wye College), където се

обучават студенти по аграрна икономика и други специалности, свързани с аграрния сектор. От България това е Тракийският университет в гр.Стара Загора, където също се обучават студенти по аграрна икономика и по други специалности, също свързани с аграрния сектор.

Сравнението ще бъде направено в няколко направления: 1) форми и степени на обучение на студентите; 2) структура на учебния план и съдържание на учебните програми; 3) източници за финансиране на висшето училище; 4) източници за издръжка на студентите.

В Wye College се обучават студенти по всички степени - специалисти, бакалаври, магистри, доктори. Преобладаващо е обучението в степен бакалавър. Продължителността на обучението в тази степен е три години. Състоянието по този въпрос в Тракийския университет е подобно. Но тук продължителността на обучение е с една година по-дълга. Изобщо продължителността на обучение по всички степени е по-дълга. Това създава затруднения от финансов характер, които ще бъдат обсъдени по-нататък.

Формите на обучение в Wye College са основно две - редовно, което не се различава от това в България и т.нар. long distance, подобно на заочното обучение. Тази форма е изключително интересна и за нейното осъществяване е създадена специална структура в рамките на колежа. Същевременно тя е доходоносна. Привличат се студенти от различни страни на света. Обучението се извършва като студентите присъствуват няколко седмици на място. На студентите се раздават предварително подготвени от преподавателите материали по отделни изучавани дисциплини. Тези материали се заплащат от обучаваните. Преподавателите дават разяснения по отделните дисциплини и различни задачи, които трябва да бъдат изпълнени до следващата среща и полагането на изпита. Това става след шест месеца. През това време студентите могат да задават въпроси чрез писма, на които преподавателите отговарят.

По отношение на структурата на учебния план има постигнато доста голямо съответствие. В Wye College в учебния план на студентите по аграрна икономика (бакалаври) като задължителни присъствуват дисциплини като: първи курс - икономика, математика за икономисти, статистика, въпроси и умения в икономиката, аграрни системи или пък продукцията от животни и растения; втори курс - икономика на аграрната индустрия, статистика, микроикономика, макроикономика; трети курс - специални изследвания, иконометрия, аграрно развитие и търговия, анализ на политиката за европейската хранително-вкусова и аграрна система. Във всеки курс има и набор от избираеми дисциплини: първи курс - принципи на пазарния мениджмънт, концепции и методи в природните и социалните науки, екология на човека и др.; втори курс - счетоводство и финанси, мениджмънт на земята и именията, пазарна икономика и пазарни институции, социология на околната среда, планиране и оценка на околната среда; трети курс - управление на човешките ресурси, управление на аграрното предприятие, екологична политика, развитие на селото в индустриалните страни, околна среда и

общество в развиващите се страни. Освен това може да се изучава избираемо френски език и икономически дисциплини, преподавани на него.

В Тракийския университет студентите по аграрна икономика (бакалаври) изучават сходни дисциплини, които в една или друга степен се прекриват по названия и съдържание с посочените по-горе. Преди всичко това са задължителните дисциплини за направление "Икономика", за които има единни държавни изисквания: математика, информатика, макроикономика, микроикономика, стопанска история, статистика, икономически теории, иконометрия, основи на правото, счетоводство, финанси, планиране и прогнозиране, маркетинг, основи на управлението, икономика на човешките ресурси, пазар на селскостопански продукти. Въведени са задължителни специализиращи дисциплини като: аграрна икономика, аграрна политика, аграрна социология, психология и етика на агробизнеса, качество и стандарти на селскостопанските продукти и други дисциплини по механизация, животновъдство и растениевъдство, чужди езици т.н. Освен това има голям набор от избираеми дисциплини, разширяващи и допълващи в различни посоки професионалната квалификация.

В това отношение в България е необходимо да се въвеждат дисциплини и теми във вече съществуващите дисциплини, засягащи взаимоотношенията и състоянието в западноевропейските и други страни и по отношение на околната среда.

Бюджетът на Wye College се формира главно от три основни източника: 1) субсидия от държавата; 2) приходи от такси за обучение на студентите; 3) стопанска дейност. Всеки един от тези източници формира около 1/3 от бюджета с възможни отклонения.

Стопанската дейност се осъществява в няколко направления: хотелиерска дейност; разкриване на столове и заведения за закуски и напитки, книжарници; продажби на селскостопански продукти; предоставяне на лаборатории за извършване на научно-експериментална дейност на външни преподаватели и организации; организиране на курсове за първоначална компютърна грамотност; поемане на цялата организация по статистическото наблюдение на селскостопанските ферми, попаднали в представителна извадка от фермите в района, обобщаване, анализ и публикуване на данните по изучаваните признаци; участие в проекти, финансирани от правителствени и неправителствени организации и др.

В това отношение в Тракийския университет източниците са същите, но предимно се разчита на държавната субсидия. Проблемът със студентските такси по принцип е разрешен, но сравнително малкият им размер не допринася за увеличаване на финансовите приходи. Неблагоприятен фактор е премахването на платеното обучение, а също така ограничаването по административен път на приема на студенти по икономически специалности. Те продължават да бъдат привлекателни по различни причини и това ограничаване е в разрез с принципите на пазарната икономика. Стопанската дейност се изразява предимно в даване под наем на свободни помещения и

организиране на различни курсове (за компютърна грамотност, за брокери и др.), но като цяло това е незначителна част от бюджета на университета.

Разходите, които правят студентите в Wye College по време на обучението си, включващи таксите за обучение, ползуване на лаборатории, общежития, разходите за храна, облекло, учебници и всички останали ежедневни разходи, се покриват от няколко основни източници. Един от източниците е държавна стипендия, отпускана чрез Британския съвет. От нея се ползват предимно студенти от чужбина. Нейният размер е сравнително малък (около 500 паунада месечно) и не може да покрие всички разходи. Други източници, подобни на този, са стипендии, отпускани от други неправителствени организации и корпорации. Трети основен източник са собствени средства - родителска поддръжка, спестявания, възнаграждения за работа в извънучебно време и др.

В България и в частност и в Тракийския университет източниците на покриване на студентските разходи са подобни, но съотношението им е съвсем различно. Освен това като цяло степента на икономическото развитие на България е доста по-ниска от тази на Великобритания и другите страни-членки на Европейския съюз.

Основен източник за покриване на разходите остават собствените средства - предимно доходите на родителите и други родственици, а също и възнагражденията за работа на студентите в извънучебно време. Друг източник са държавните стипендии, които по разбираеми причини са малки по размер и по брой на ползующите ги студенти. Стипендии се отпускат и от различни неправителствени организации като фондации, създадени с различна цел. Те основно отпускат ограничен брой стипендии за студенти, обучаващи се в чужбина. Отпускането на стипендии от различни предприятия и фирми - държавни и частни - практически не съществува. При държавните това е поради обикновено тежкото финансово състояние и освобождаването на специалистите от работа, а при частните - недостатъчно осъзнатата необходимост от създаване и привличане след това на работа на собствени висококвалифицирани кадри. В условията на сравнително висока безработица от специалисти с висше образование, включително и по икономически специалности, тази потребност не изглежда много настоятелна.

По наше мнение при сега съществуващите социално-икономически условия в България - все още слаб икономически растеж, висока безработица, сравнително ниски доходи на по-голяма част от домакинствата, ограничения в държавния бюджет поради валутния борд, голяма роля за подпомагане на висшето образование могат да изиграят различни неправителствени организации с нестопанска цел.

Съществуващите в момента фондации по разбираеми причини основно са насочили усилията си към социални дейности - подпомагане на социални заведения и отделни нуждаещи се домакинства и лица, предимно престарели хора. Подпомагането на образованието и в частност на висшето образование е оставено на по-заден план, независимо от усилията и в тази посока.

При увеличаването на средствата на съществуващите фондации и създаването евентуално на нови такива за подпомагане на висшето образование (конкретни университети) по отношение издръжката на студентите и за други дейности не може да се разчита само на даренията с благотворителна цел. За увеличаването на финансовите средства е необходимо да се търсят и други източници с по-големи възможности.

Евентуални източници на финансови средства за отпускане на студентски стипендии и за покриване на други разходи във висшите училища биха могли да бъдат: 1) част от помощите и средствата, отпускани на България от Европейския съюз (което се прави и сега); 2) целево насочване на част от средствата, получени от приватизацията на държавна собственост; 3) залагане в приватизационните договори на клаузи за отпускане на стипендии за обучение на студенти от бъдещия собственик; 4) пропагандна дейност, подкрепена законодателно с данъчни или други облекчения и възможности, към по-големите частни фирми да отпускат стипендии за специалисти, които в бъдеще да работят в съответната фирма и др.

За да се осъществят подобни начинания чрез местните структури на държавната власт и народни представители от съответния район е необходимо да се предприемат съответни законодателни инициативи. Строгото регламентиране на изразходването на събраните финансови средства е предпоставка, че те ще бъдат използвани по предназначение.

В обобщение може да се каже, че през последните десет години интеграцията със страните от Европейския съюз е постигната в най-голяма степен в областта на висшето образование и в частност на образованието по икономически специалности. Предвид съществуващите социално-икономически условия в страната финансовата подкрепа на висшето образование (конкретните университети) не може да се осигурява само от държавата. В това отношение голяма роля могат да имат неправителствени организации с идеална цел. Държавната подкрепа може да се изрази за създаване на съответно законодателство за регламентиране на източниците на средства и тяхното използване от тези организации за подпомагане на висшите училища.